

doc. Ing. Jaroslav Brada, Dr.

Prague University of Economics and Business

Faculty of Finance and Accounting

Department of Monetary Theory and Policy

e-mail: brada@vse.cz

ORCID: ID 0009-0006-0351-5415

Znalecký pohled na lichevní úvěry a lichevní úvěrování

An Expert View on Usurious Credits and Loan-Sharking

Abstrakt

Příspěvek přibližuje zainteresované odborné veřejnosti, zejména pak orgánům činným v trestním řízení, problematiku znalecké činnosti v oblasti ekonomie při posuzování vzniku, trvání a ukončování tzv. lichevních úvěrů.

Klíčová slova: lichva, lichevní úvěr, lichevní úvěrování, nestandardní úvěrování.

Abstract

The presented paper introduces to the interested professional public, especially to the law enforcement authorities, the issue of expert activities in the field of economics when assessing the origin, duration, and termination of so-called usurious credits and loan-sharking.

Keywords: usury, usurious credit, loan-sharking, non-standard loan.

Úvod

Tento příspěvek seznamuje čtenáře působícího v oblasti orgánů činných v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“) neprávnickým pohledem ekonoma na zkoumání toho, jakým způsobem je vhodné přistupovat ke zkoumání finančních toků, které jsou odůvodňovány poskytovateli těchto peněžních toků jako „poskytnutí peněžní půjčky (zápůjčky, úvěru)“. Cílem je usnadnit čtenáři, který potřebuje zkoumat tyto peněžní toky, posouzení toho, zda jde o operaci obvyklou v obchodních vztazích, zda jde o operaci typu „poskytnutí lichevního úvěru“, či zda jde o operaci, která výrazným způsobem signalizuje existenci nelegální ekonomické aktivity provozované „poskytovatelem peněžní půjčky“ a „příjemcem (dlužníkem) peněžní půjčky“ a která tak současně prokazuje koordinaci nelegálních ekonomických aktivit mezi věřitelem a dlužníkem.

V této souvislosti připomeňme, že typickým výsledkem analýzy finančních toků rozhodně není samotný popis pohybu peněžních prostředků mezi bankovními účty zkoumaných subjektů, ale rovněž související dokumentace a popis dalších ekonomických či mimoekonomických okolností vysvětlujících či zdůvodňujících toky plateb a výši plateb apod. Tj. uvedené informace jsou svojí povahou unikátní a vždy neveřejné informace určené výhradně pro potřeby OČTŘ, kterým mohou významně

pomoci při zkoumání konkrétní potenciálně nelegální ekonomické aktivity. Proto také výsledky uvedených analýz nejsou svojí povahou hromadná data se statistickými znaky, které mohou být statisticky sledovány a empiricky vyhodnocovány. Proto tak nemůže být činěno v tomto příspěvku.

Při existenci peněžních toků odůvodněných jako „poskytnutí peněžní půjčky (zápůjčky, úvěru)“ je z pohledu OČTŘ vždy zvažována možnost, že se jedná o poskytnutí tzv. lichevních úvěrů. Proto je jádrem tohoto příspěvku – ostatně vyjádřeným i v jeho názvu – vysvětlení problematiky poskytování tzv. lichevních úvěrů a fungování subjektů spojených s jejich poskytováním (lichevní spolčení), které může napomoci zainteresovanému čtenáři při vyšetřování aktivit různých „lichevních spolčení“. Lichevní úvěr je z pohledu ekonoma typicky vymezován porovnáním se „standardním“ bankovním úvěrem, což činí i tento článek. Ostatně i OČTŘ musí při zkoumání tohoto toku plateb vyloučit, že se jedná o „standardní“, tj. v obchodní praxi dobově běžný typ poskytnutého úvěru (peněžní půjčky).

Příspěvek rovněž upozorňuje na tu skutečnost významnou pro OČTŘ, že pokud peněžní převod mezi bankovními účty odůvodněný jako „poskytnutí peněžní půjčky (zápůjčky, úvěru)“ splňuje klasické atributy lichevních úvěrů typu „vysoké úroky“, „zneužití něčí tísně či rozumové slabosti“ a „budoucí jisté propadnutí zástavy“, tak peněžní převod vůbec nemusí být lichevním úvěrem. Může jít pouze o zastírací manévry odůvodňující převod peněžních prostředků mezi obchodními závody ovládanými skupinou osob koordinujících svoje nelegální ekonomické aktivity za účelem převodu nelegálně získaných prostředků na další spolupracující fyzické či právnické osoby. Z pohledu OČTŘ je tímto „peněžním převodem“ dán mimořádně silný signál pro nutnost prozkoumat všechny (obchodní i mezilidské) vztahy mezi věřitelem a dlužníkem.

Připomeňme, že právní normy ČR odlišují pojmy „půjčka“ a „úvěr“. „Půjčka“ (přesněji „zápůjčka“) je vymezena v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. (dále jen „NOZ“) a „úvěr“ je vymezen v zákoně o spotřebitelském úvěru č. 257/2016 Sb. To znamená, že „půjčku“ (resp. „zápůjčku“) může poskytovat kdokoliv, zatímco „úvěr“ mohou poskytovat pouze subjekty, které mají k takovéto činnosti licenci od ČNB – typicky jde o banky a licencované nebankovní poskytovatele úvěrů, např. Cofidis, Acema apod.

Z pohledu ekonoma však neexistuje rozdíl mezi půjčkou a úvěrem, a proto dále v tomto příspěvku nejsou používány právní pojmy typu „půjčka“ (resp. „zápůjčka“) a „úvěr“ a dále v textu bude používán jen ekonomický pojem *úvěr*.

Příspěvek je rozdělen do tří hlavních částí – v první je stručně pojednáno o úroku, úvěru a je vymezen pojem standardní úvěr a lichevní úvěr, ve druhé jsou popsány základní atributy lichevního úvěru vyskytující se ve smluvních ujednáních a třetí popisuje způsob splácení a ukončení lichevního úvěru. Čtenář je na příkladech upozorněn na situaci, kdy převod peněžních prostředků odůvodněný jako „poskytnutí peněžní půjčky (zápůjčky, úvěru)“ se všemi atributy lichevního úvěru není lichevním úvěrem, ale je mocným signálem nelegální koordinace ekonomických aktivit mezi poskytovatelem úvěru a dlužníkem.

Úrok, úvěr a lichevní úvěr

Aristotelés ze Stageiry (388-322 př. Kr.) chápal úrok jako odměnu za plynutí času. A takovéto chápání úroku odůvodňovalo v katolické i protestantské teologii zákaz braní úroků, tj. peněžní částky z dočasného zapůjčení peněžních prostředků, protože podle uvedených názorů čas náleží Bohu, a nikoliv nám lidem a lidé si nemohou brát odměnu za to, co patří Bohu. Zmíněné starověké chápání úroku bylo v evropském kulturním prostředí vytlačeno až pojetím úroku v anglické klasické politické ekonomii 18. století, kdy úrok byl (a ostatně dodnes stále je) chápán jako odměna za poskytnutí zápůjčního kapitálu, tj. za poskytnutí úvěru v peněžní formě. Ostatně i proto si dnes při slovu „úrok“ každý mimoděk vybaví i slovo „úvěr“.

V každodenní realitě se setkáváme s poskytováním úvěrů běžně, a to úvěrů ve velmi různorodých formách. Například existují bezúročné tzv. obchodní úvěry též zvané dodávka na splatnost, dodavatelský úvěr apod., kdy dodavatel dodá zboží či službu a odběratel zaplatí až později po dodání zboží či služby. Mohou existovat dokonce slevy ze sjednané ceny v případě, pokud odběratel zaplatí dříve, nežli je datum splatnosti faktury. Zaměstnanci poskytují svému zaměstnavateli úvěr formou služeb – pronájmu pracovní síly – poskytovaných při výkonu práce, který zaměstnancům zaměstnavatel proplácí formou mezd zaměstnancům až v následujícím měsíci. Dokonce se můžeme setkat s poskytováním půjček (úvěrů) v komoditní formě, přičemž úrok je vybírán rovněž v komoditní formě – např. při poskytování úvěru formou půjčky obilí byl v minulosti vybírán úrok opět ve formě obilí (tzv. náměrek). V povědomí veřejnosti se však pojem úvěr zůstává spojen především s úvěrem poskytovaným ve formě peněžních prostředků, za jejichž zapůjčení je vybírán věřitelem úrok v peněžní formě.

Bez ohledu na názory teologů, církví i bez ohledu na historický vývoj legislativy omezující v různých zemích poskytování peněžních úročených úvěrů, se poskytování úvěrů v peněžní formě a jejich vracení navýšené o úrok stalo běžnou obchodní praxí – přinejmenším od starověku až do dnešní doby. Obchodní praxe při poskytování úvěrů v peněžní formě si rovněž vynutila používat k zajištění vrácení půjčených peněžních prostředků a úroků různé druhy zajišťovacích instrumentů – počínaje „mumií otce“ ve starém Egyptě až po moderní zajišťovací instrumenty, tj. především ručení nemovitými věcmi.

Dobově společensky neakceptovatelné nešvary spojené s poskytováním půjček (typicky především „příliš vysoký úrok“) v peněžní formě vedly v historii k řadě opatření, kterými se orgány státní moci a státní správy snažily tyto nešvary eliminovat – typicky stanovením maximální výše úrokové sazby z poskytnutých peněžních úvěrů, či například tržními opatřeními – zřizováním speciálních „městských“ zastaváren v italských městech, kde si chudí lidé mohli vypůjčit proti zástavě movité věci peněžní prostředky za „nízký úrok“ apod.

Typický, i dnes společensky a právně neakceptovatelný, nešvar při poskytování úvěru se nazývá *lichva* (z něm. got leihwan = leihen) neboli úžera (z lat. usura), což je chápáno jako nezákonné či neetické půjčování peněz za extrémně vysoký úrok.

Předmětem tohoto příspěvku jsou však výhradně ekonomické aspekty spojené s poskytováním úvěrů, které jsou podle platné právní úpravy sjednány na lichevních principech.

V případě ČR na možné ekonomické důsledky obchodních vztahů (včetně úvěrových vztahů) založených na lichevních principech upozorňuje NOZ, který v § 1796 (Lichva) uvádí: „*Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.*“ Analogicky trestněprávní následky obchodních vztahů založených na lichevních principech pak zmiňuje trestní zákoník č. 40/2009 Sb. v § 218 (Lichva), kde je mj. uvedeno: „*1) Kdo zneužívá něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán...*“.

Ze shora uvedených skutečností týkajících se ekonomických a trestněprávních důsledků použití lichevních principů v obchodních vztazích mezi fyzickými i právními osobami je zřejmé, že jak pro potřeby OČTŘ, tak i pro potřeby soudů při rozhodování občanskoprávních sporů obchodní povahy (zejména při posuzování „standardnosti“ poskytování peněžních úvěrů) – jsou při zjišťování přítomnosti lichevních principů obsažených ve smluvních ujednáních využívány mj. znalecké posudky z ekonomické oblasti.

Vzhledem k tomu, že příspěvek se zabývá ekonomickým pohledem na úvěry, které v sobě mohou obsahovat některé lichevní principy, je spojení **lichevní úvěr** považováno za synonymum spojení „nestandardní úvěr poskytnutý za účelem vytvoření dlužníkem (příjemcem úvěru) obtížně uhraditelné či dokonce neuhraditelné pohledávky věřitele za dlužníkem“. Logickým důsledkem vzniku nesplacitelné pohledávky je pak propadnutí zástavy, kterou je lichevní úvěr zajištěn.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že cílem poskytnutí lichevního úvěru je zejména u menších částek (typicky jde o desetitisíce Kč) vytvoření pohledávky poskytovatele úvěru za dlužníkem (příjemcem lichevního úvěru) v takové výši, aby ji dlužník mohl splácet jen s velmi velkými obtížemi. Zde je zjevná snaha získat majetkový prospěch ve formě dlouhodobého přítoku z „netržně vysokých“ úroků a poplatkového příslušenství. Splácení uvedeného typu lichevního úvěru nebývá zajištěno movitým či nemovitým majetkem, ale z pohledu ekonomického je splácení zajištěno existencí spoludlužníků poskytnutého úvěru, či ručitelským prohlášením od jedné či více fyzických osob. U větších částek poskytnutého úvěru (typicky jde o nižší statisíce Kč), je pak cílem poskytnutí lichevního úvěru vytvoření nesplacitelné pohledávky, která takřka vždy povede k propadnutí zástavy ve formě nemovité věci, kterou je lichevní úvěr zajištěn.

Spojením **lichevní smlouva** pak označujeme smlouvu o úvěru, jejímž předmětem je poskytnutí **lichevního úvěru** věřitelem (poskytovatelem úvěru) dlužníkovi (příjemci úvěru). Za **standardní úvěr** je označován úvěr, jehož sjednané úvěrové podmínky jsou svým charakterem podobné úvěrovým podmínkám vyskytujícím se v úvěrových smlouvách poskytovaných bankami. Porovnáme-li dále vybrané charakteristiky vyskytující se ve standardních úvěrových smlouvách a v lichevních úvěrových smlouvách, zjistíme existenci řady odlišností. Poznamenejme, že ne všechny dále uvedené odlišnosti se musí vyskytovat ve smluvní dokumentaci k lichevnímu úvěru.

Smluvní ujednání ve smlouvách o poskytnutí lichevního úvěru

Nejprve si přiblížíme základní odlišnosti mezi standardními úvěrovými smlouvami a mezi lichevními úvěrovými smlouvami. Kvůli přehlednosti textu jsou jednotlivé atributy úvěrů zvýrazněny mezinadpisem. Dále uvedená smluvní ujednání týkající se poskytnutí úvěru nemusí vyplývat výhradně z jednoho dokumentu typu „Smlouva o poskytnutí úvěru“, ale mohou být rovněž součástí dalších dokumentů odkazovaných ve „Smlouvě o poskytnutí úvěru“ – např. mandátních smluv, Obchodních podmínek apod.

(Dlužník)

Dlužníkem u standardních úvěrů je typicky jedna fyzická či právnická osoba, případně dlužník (hlavní dlužník) a spoludlužník (manžel, manželka). U lichevních úvěrů se někdy můžeme setkat i s řadou dalších spoludlužníků – typicky z rozšířené rodiny (otec, matka, děti starší 18 let, dědeček a babička otce či matky apod.), ev. jiných blízkých příbuzných.

Tzv. vícegenerační hypoteční úvěry se splatností např. 70 let, které čerpají a splácejí rodiče a ve splácení budou pokračovat jejich děti v české bankovní či nebankovní úvěrové praxi, zatím nepotkáváme.

(Částka poskytnutého úvěru a doba splatnosti)

Pro banky je z procesního hlediska (nutnost sepsat smlouvu, archivovat smlouvu atd.) sepsání smlouvy časově, a tedy i finančně náročné, a proto banky ideálně preferují opakované poskytování menších částek úvěrů fyzické osobě formou kreditní karty, případně kontokorentu na běžném účtu klienta a v případě právnických osob banky preferují kontokorent.

V bankovní praxi pak samostatně smluvně sjednané úvěry (typicky hypotekárně zajištěné) objevují spíše u částek jistiny převyšující stovky tisíc Kč.

Naproti tomu u lichevních úvěrů poskytnutých fyzickým osobám se setkáváme především s částkami podstatně nižšími – cca 40-150 tis. Kč. U lichevních úvěrů poskytnutých právnickým osobám jsou částky výrazně vyšší – až cca nižší jednotky mil. Kč.

Doba splácení lichevních úvěrů i u relativně malých částek (typicky menší nežli 100 tis. Kč) může být velmi dlouhá – i přes deset let. Splácení relativně malých částek čerpaného úvěru je typickým ekonomickým signálem existující finanční tísně příjemce lichevního úvěru.

(Účel úvěru)

Pojem „účel úvěru“ není ošetřen v právních předpisech. Typickým zájmem poskytovatele úvěru je, aby úvěr byl, pokud možno, poskytnut subjektu OSVČ, protože legislativa nechává smluvní ujednání při poskytování úvěrů (právní terminologií „zápůjček“) na libovůli smluvních stran. Tedy typickým ujednáním u smluv uzavřených mezi poskytovatelem úvěru a příjemcem úvěru – fyzickou osobou OSVČ je uvedení formulací typu: „Peněžní prostředky jsou poskytnuty za účelem dalšího podnikání“ apod. U nepodnikajících fyzických osob pak jde typicky o „Peněžní prostředky poskytnuté na žádost dlužníka“ apod.

U lichevních úvěrů se setkáváme často se situací, kdy dlužník (spotřebitel dle § 419 NOZ, tj. nepodnikající fyzická osoba) se krátce před poskytnutím úvěru stává živnostníkem-OSVČ a lichevní úvěr je dlužníkovi poskytnut jako fyzické osobě OSVČ, tj. za situace, kdy se poskytnutý úvěr nemusí řídit zákonem o spotřebitelském úvěru. – Z pohledu ekonomického zřízení živnosti u příjemce úvěru časově těsně předcházející uzavření „Smlouvy o úvěru“ je jeden z řady příznaků indikujících existenci lichevního úvěru.

(Způsob čerpání poskytnutého úvěru)

V případě čerpání standardních úvěrů se setkáváme s dále uvedenými skutečnostmi:

- Částka (jistina) bezúčelového úvěru je poskytována jednorázovým převodem na úvěrový účet klienta a klient si může bez prokazování účelu čerpaného úvěru, tj. podle své úvahy a svých potřeb, čerpat peněžní prostředky tak, jak potřebuje.
- Částka (jistina) účelově vázaného úvěru je poskytována postupným převodem, případně i jednorázovým převodem, na úvěrový účet klienta dlužníka a klient si může proti předložení příslušných dokumentů bance (zpravidla faktur za nákup materiálu, za stavební práce apod.) čerpat peněžní prostředky tou formou, že banka provádí – typicky za poplatek – úhradu faktur předložených k proplacení. Banka může po dohodě s klientem najmout třetí subjekt, který bude posuzovat oprávněnost předložených faktur. Banky typicky preferují jednorázový převod peněžních prostředků z přiznaného úvěru, aby příjemce úvěru hradil úroky i z dosud klientem nečerpaných prostředků na úvěrovém účtu.

V případě poskytnutí tzv. kontokorentu (kontokorentního úvěru) banka umožní klientovi jít do debetu (= záporného zůstatku) na klientově běžném účtu. Z ekonomického hlediska tak lze na kontokorentní účet nahlížet jako na „speciální formu bezúčelového úvěrového účtu“.

- Úvěrový účet je úročen sjednanou úrokovou sazbou (pevnou, či pohyblivou), kdy může být úročen „objem dlužníkem zůstatku na úvěrovém účtu“. Na úvěrový účet se připisují rovněž závazky příjemce úvěru z naběhlých úroků a sjednaných poplatků a velikost úvěrového účtu se zmenšuje o dlužníkem placené částky.

Při poskytování standardních úvěrů se v podstatě nesetkáváme s poskytováním ani části úvěrů v hotovostní formě.

V případě čerpání lichevních úvěrů se setkáváme typicky s následujícími skutečnostmi:

- Částka (jistina) lichevního úvěru bývá poskytována více subjektům, k nimž patří
 - a) příjemce lichevního úvěru (dlužník) – větší část úvěru je typicky převáděna na ve smlouvě sjednaný bankovní účet a menší část je vyplácena dlužníkovi v hotovosti.

Často se můžeme ve výsleších dlužníka setkat s tvrzením, že částku, kterou měl čerpat v hotovosti neobdržel a věřitel si ji ponechal. Jakákoliv písemná dokumentace prokazující uvedené tvrzení dlužníka není pochopitelně k dispozici.

- b) Zprostředkovatel lichevního úvěru – část čerpaného úvěru je převedena na sjednaný účet fyzické osoby, která zprostředkovala poskytnutí lichevního úvěru od věřitele k dlužníkovi.

Při poskytování lichevních úvěrů se tedy velmi často setkáváme s poskytováním části úvěrů v hotovostní formě.

(Problematika zástavy)

Součástí úvěrových smluv je popis podmínek, za kterých může poskytovatel úvěru uplatnit zástavní právo ke sjednanému předmětu zástavy, resp. uplatnit právo ze sjednaného ručení. V samotných úvěrových smlouvách nebývá uvedena přímá specifikace použité zástavy, ale úvěrové smlouvy pouze odkazují na příslušnou samostatnou smlouvu, která specifikuje popisuje předmět zástavy.

Obecně lze konstatovat, že u lichevních úvěrů existuje zjevný nepoměr mezi velikostí jistiny poskytnutého úvěru – např. poskytnutý úvěr ve výši 100 tis. Kč je ručen již v okamžiku poskytnutí úvěru nemovitou věcí v tržní hodnotě 600 tis. Kč.

V této souvislosti je vhodné připomenout, že i u standardních bankovních úvěrů se setkáváme s existencí hrubého nepoměru mezi tržní cenou zástavy a velikostí dosud nesplacené části úvěru – nikoliv však v okamžiku poskytnutí úvěru. Typicky před koncem splacení hypotekárně jištěného úvěru (hypotéky) je nesplacená částka úvěru např. v objemu cca 100 tis. Kč, přičemž existuje zástavní právo banky k zastavené nemovitosti, jejíž hodnota je několik miliónů Kč.

(Problematika vedení úvěrových účtů a úročení úvěrů)

Poskytnutí klasických (bankovních) úvěrů vždy vyžaduje vedení úvěrového účtu (případně včetně běžného účtu, na kterém je veden poskytnutý kontokorentní úvěr) u banky, ze kterého lze ke každému dni zjistit velikost aktuální dlužné částky z poskytnutého úvěru, vč. dosud nesplacené části jistiny úvěru, nesplacených na úvěrový účet naběhlých úroků a nesplacených na úvěrový účet naběhlých poplatků. Předmětem úročení je zůstatek evidovaný na úvěrovém účtu.

Naproti tomu lichevní úvěry takového vedení úvěrového účtu někdy (ne vždy) vůbec nepotřebují. Předmětem úročení u lichevních úvěrů může (ale nemusí) být jen celá jistina poskytnutého úvěru až do doby splacení úvěru a případně jsou předmětem úročení jednorázové smluvně sjednané pokuty, které naběhly nedodržením sjednaných podmínek ve smlouvě, např. kvůli opožděné splátce, platbou bez uvedení smluvně sjednaného variabilního symbolu apod.

- **Lichevní úvěry typicky vyžadují úhradu všech smluvně sjednaných úroků i za předpokladu, že by došlo k předčasnému splacení úvěru.** Naproti tomu v bankovní praxi je velikost takto sjednaných úroků při předčasném splacení celé dosud nesplacené části úvěru výrazně menší.
- Ve standardní úvěrové smlouvě je úroková sazba (pevná či pohyblivá) vyjádřená ve formě „procenta ročně“ (p.a.), a to bez ohledu na to, jak často je úrok na úvěrový účet dlužníka připsován. Naproti tomu v lichevních smlouvách se setkáváme i s úrokovými sazbami vyjádřenými jako „% p.m.“ (měsíčně) či jako „% p.q.“ (čtvrtletně).

- Pokud lichevní smlouva obsahuje výpočet velikosti RPSN (Roční Procentní Sazby Nákladů), nebývá samotná výše RPSN neobvykle vysoká. Bývá cca dvakrát až maximálně třikrát vyšší, nežli jsou úrokové sazby z obdobných úvěrů poskytovaných v té době bankami. Důvodem uvedeného je ta skutečnost, že RPSN je vždy počítáno pro bezproblémové smluvně sjednané splácení poskytnutého úvěru (lhostejno zda jde o úvěr standardní nebo lichevní), tj. například „neúměrně“ vysoké pokuty při prodlení se splátkami se do výpočtu velikosti RPSN vůbec nemohou promítnout.
- Poznamenejme, že obvyklou výši úrokových sazeb z úvěrů poskytovaných bankami (měnovými finančními institucemi) lze najít na webových stránkách ČNB (www.cnb.cz) v systému časových řad ARAD.

(Problematika úroků z prodlení)

Úroky z prodlení při opožděných splátkách bývají u lichevních úroků až ve výši 0,2 % denně z částky v prodlení, což je impozantních ročních 73 %. Uvedené ujednání ve „Smlouvě o úvěru“ je typickým znakem doprovázejícím existenci lichevního úvěru.

(Problematika smluvních pokut)

Smluvní pokuty a penále nebývají příliš obvyklé (s výjimkou poplatku za předčasné splacení úvěru) u standardních úvěrů poskytnutých nepodnikajícím fyzickým osobám.

Poplatky za předčasné splacení lichevních úvěrů se v úvěrových smlouvách nevyskytují a jsou plně nahrazeny nutností splatit všechny smluvně sjednané částky plateb a poskytovateli lichevního úvěru je lhostejné, zda se tak stane v souladu se sjednanými splátkami, nebo i dříve.

Právě v oblasti smluvních poplatků a pokut sjednaných ve „Smlouvách o poskytnutí úvěru“ se plně projevuje kreativita poskytovatelů lichevních úvěrů. Můžeme se setkat s pestrou škálou různých poplatků, které ve svém důsledku výrazně prohlubují faktickou nesplacitelnost lichevního úvěru – například jde o poplatky za „poskytnutí úvěru“, „zaplacení odměny finančnímu zprostředkovateli dlužníkem z čerpaného úvěru“ (což u standardních úvěrů hradí věřitel ze svých prostředků), „poplatek za zesplatnění úvěru“, „poplatek za možnost uhradit splátku později“, „poplatkem za vyčíslení zůstatku na úvěrovém účtu“. Právě tak se můžeme setkat s „navýšením částky jistiny úvěru při zesplatnění úvěru v důsledku pozdního splácení“ či s „navýšením sjednané úrokové sazby v případě prodlení se splácením úvěru“ apod.

Dále si přiblížíme vybrané ukázky smluvních ujednání u čtveřice lichevních úvěrů, u standardního úvěru se sjednanou netržně vysokou úrokovou sazbou a u lichevního úvěru, který ekonomickou podstatou lichevním úvěrem vůbec není.¹ (Kurzívou jsou psány úryvky z příslušné smluvní dokumentace k popsaným úvěrům, přičemž autor, bez ohledu na jazykovou korektnost, ponechává původní formulace

¹ Některé dále uváděné údaje byly z důvodů anonymizace údajů poněkud pozměny, avšak vždy takovým způsobem, aby byla zachována vypovídací schopnost uvedených ukázek poskytnutých úvěrů.

použité v textu smluv.) Vzhledem k tomu, že jde o ukázky z neveřejných dokumentů, není možné uvést více podrobností vysvětlujících vznik uvedených úvěrů.

Lichevní úvěr č. 1

Dlužníkem je fyzická osoba ve věku 29 let a další 4 spoludlužníci ve věku 28 až 83 let. Poskytnutá půjčka činí 100 000,- Kč pro osobní potřebu Dlužníka. Z této částky je současně při poskytnutí úvěru bude:

- *Dlužníkovi ponechána částka 2 990,- Kč v hotovosti.*
- *14 750,- Kč uhrazeno na účet XY, částka je určena na splátku dluhu u banky B.*
- *Dlužník zplnomocňuje věřitele, aby částku 7 300,- Kč převedl na úhradu dluhu na účet „finančního poradce“.*
- *Dlužník zplnomocňuje věřitele, aby zbylou část peněžních prostředků 74 960,- Kč ponechal na svém bankovním účtu (dokud nebude zřízeno zástavní právo věřitele v katastru nemovitostí k nemovitosti, které je předmětné nemovitosti dosud psané na „renomovanou banku B“). Potom se věřitel zavazuje převést částku na bankovní účet Dlužníka.*

Poznámka: Odhadovaná cena zastavené nemovitosti byla cca 470 000,- Kč

„Úvěr ve výši 100 000,- Kč bude splácen (vždy nejpozději do 25. dne každého měsíce) počínaje 2 měsícem ode dne čerpání úvěru ...částkou 1 490,- Kč měsíčně po dobu 240 měsíců („V pravidelné měsíční splátce jsou obsaženy splátky jistiny a splátky úroku“).

„Stanoveným splátkám odpovídá úrok z půjčky ve výši 1,40 % měsíčně...“. RPSN činilo 18,47 %.

Neuvěřitelně dlouhá dvacetiletá doba splácení poskytnuté relativně nevelké částky signalizuje z ekonomického pohledu tíživou ekonomickou situaci Dlužníka, včetně všech podlužníků. Analýza úvěrové bonity Dlužníka nebyla provedena.

Lichevní úvěr č. 2

Dlužníkem je fyzická osoba ve věku 59 let. Věřitel poskytuje půjčku Dlužníkovi 60 000 Kč „za účelem svého podnikání“ přičemž,

- *Dlužník současně žádá věřitele o výplatu peněžní částky 3 900,- Kč v hotovosti do rukou Dlužníka.*
- *Dlužník zplnomocňuje a pověřuje Věřitele, aby Věřitel provedl úhradu 3 000,- Kč pohledávky „finančního zprostředkovatele“*
- *zbylá částka 53 100,- Kč bude v úschově u Věřitele, dokud nedojde k zajištění úvěru zástavním právem na nemovitosti“*

Tržní cena zastaveného nemovitého majetku byla cca 400 tis. Kč. Dlužník bude splácet po dobu následujících 192 měsíců (tj. 16 let celkem) měsíčně částku **995,- Kč** (zahrnující splátku částky jistiny i úroku) počínaje dnem ... Úrok z úvěru je stanoven na **1,53 % měsíčně** (Poznámka: tj. 20 % ročně v době, kdy úrokové sazby z hypotečně zajištěných úvěrů činily cca 5 %.). *„Dlužník může požádat věřitele o vyčíslení přesné výše doplatku k určenému dni. Toto vyčíslení je věřitel povinen na výzvu dlužníka*

zpracovat bez zbytečného odkladu. Jedno vyčíslení je zdarma, každé další podléhá úhradě v částce 1 000,- Kč, slovy jeden tisíc korun českých.“ Analýza úvěrové bonity Dlužníka nebyla provedena.

Velmi dlouhá doba splácení 16 let relativně nevelké částky 60 000,- Kč svědčí o špatné ekonomické situaci Dlužníka.

V následujících letech po čerpání uvedeného úvěru Dlužník čerpal další nebankovní úvěry obdobné velikosti a u Dlužníka se objevily exekuce, což způsobilo neschopnost Dlužníka splácet uvedený úvěr.

Pozoruhodnou ekonomickou skutečností bylo, že Dlužník dlouhá léta před poskytnutím úvěru působil jako OSVČ v oblasti provozování hostinského zařízení a měl rozsáhlé praktické zkušenosti se samostatným podnikáním v této oblasti. V žádném případě se v případě Dlužníka nejednalo o „založení živnosti OSVČ“ pro potřeby čerpání úvěru „jako OSVČ“.

Navíc Dlužník v době poskytnutí lichevního úvěru vykonával živnost v oblasti „*Poradenství v oblasti financí a investic*“. V době poskytnutí zmíněného úvěru Dlužník působil dokonce jako tzv. výhradní pojišťovací agent renomované pojistné instituce. Jaký byl rozsah a kvalita poskytované poradenské a pojišťovací činnosti se autorovi tohoto příspěvku, bohužel, nepodařilo zjistit. V každém případě z Dlužníkových podnikatelských aktivit vyplývá, že Dlužník se nemohl ve sporu týkajícího se jím čerpaného úvěru odvolávat na svoji neznalost úvěrové problematiky.

Lichevní úvěr č. 3

Dlužník a spoludlužník (manželé věk 63 a 61 let) čerpaný úvěr 500 000,- Kč splatnost úvěru je 10 let ve stejných 120 splátkách cca 8 800,- Kč:

- „(a) částka ve výši 440 000,- Kč bude poukázána na účet určený Dlužníkem...
- (b) částka ve výši 15 000,- Kč bude poukázána zprostředkovateli panu X na účet ... jako úhrada odměny za zprostředkování úvěru, a
- (c) částka ve výši 48 000,- Kč bude uhrazena Věřiteli na účet ... jako úhrada odměny podle mandátní smlouvy – ocenění, pojištění“

Poznámka: Částka (c) měla být odměnou za náklady Věřitele spojené s poskytnutím úvěru – jde o analogii dříve bankami vybíraných poplatků za posouzení úvěrové schopnosti žadatele o bankovní úvěr.

Analýza úvěrové bonity manželů nebyla provedena. Sjednané úroky za sjednanou desetiletou dobu čerpání úvěru se musí platit i v případě, pokud by došlo k předčasnému splacení úvěru.

Sjednaný „*Úvěr se úročí úrokovou sazbou 15,7 % p.a.*“ v době, kdy úrokové sazby z hypotekárně zajištěných úvěrů na bankovním trhu činily 3,5 %. Kuriózní je i ujednání „*Věřitel je oprávněn vždy ke dni výročí prvního čerpání úvěru ...upravit dosavadní výši úroku pro období dalších dvanácti měsíců podle míry inflace vyjádřené přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen, jak bude tento ukazatel oznámen Českým statistickým úřadem...*“ Tedy věřitel má možnost každoročně de facto libovolně měnit velikost sjednaného úroku, neboť způsob „úpravy podle míry inflace“ není ve smluvní dokumentaci k úvěru vůbec popsán. Z uvedeného nepřímo

vyplývá, že poskytovatel úvěru vůbec nepředpokládal možnost, že by úvěr mohl být dlouhodobě splácen.

„Věřitel je oprávněn úročit běžným úrokem i úrokem z prodlení celou částku, s jejíž úhradou je Dlužník v prodlení. Je-li Dlužník v prodlení s úhradou svého peněžitého závazku vůči Věřiteli ..., je povinen uhradit Věřiteli též smluvní pokutu ve výši 0.35 % z dlužné částky za každý započatý den prodlení“. Z uvedeného vyplývá, že při prodlení se splátkami je dlužník povinen splácet impozantních 126 % úrok (při počtu 360 dní v roce).

Smlouva o zřízení zástavního práva k nemovitosti sloužící jako zajištění úvěru předpokládá výši zástavního práva do výše 1,5 mil. Kč u částky čerpaného úvěru 500 tis. Kč.

Lichevní úvěr č. 4

Věřitel poskytne Dlužníkovi (50 let) úvěr ve výši 3 200 000,- Kč dle dispozic Dlužníka takto:

„1) Částku 2 900 000 Kč poskytne věřitel dlužníkovi bezhotovostním převodem na účet xxx do 5 pracovních dnů od podpisu této smlouvy

2) částku 20 000,- Kč poskytne věřitel dlužníkovi bezhotovostním převodem na účet „oceňovatele zástavy nemovité věci sloužící jako zástava za tento úvěr“

3) částku ve výši 50 000 Kč poskytne věřitel dlužníkovi bezhotovostním převodem na účet „finančního poradce“

4) částku ve výši 230 000,- Kč poskytl věřitel dlužníkovi v hotovosti před podpisem této smlouvy, do rukou dlužníka. Dlužník podpisem této smlouvy prohlašuje, že částku ve výši 230 000,- Kč od věřitele v hotovosti převzal před podpisem této smlouvy. ...

Dlužník je povinen uhradit celý úvěr v pravidelných 47měsíčních splátkách, každá ve výši 25 000,- Kč měsíčně, vždy k 5. dni v měsíci, za nějž má být splátka uhrazena, poslední 48. splátka ve výši 4 030 000,- Kč.

Věřitel má právo, v případě, že dlužník nesplní povinnost, uhradit kteroukoli splátku řádně a včas, prohlásit úvěr za zesplatněný. Okamžikem odeslání oznámení o zesplatnění úvěru se stává splatným celý doposud nesplacený zůstatek jistiny a doposud neuhrazená část smluvní odměny, včetně příslušenství.

Pro případ prodlení dlužníka s úhradou jistiny či zesplatněné jistiny se smluvní strany též dohodly na smluvní pokutě ve výši 0,2 % z dlužné částky, kterou je dlužník povinen uhradit věřiteli za každý započatý den prodlení až do úplného zaplacení jistiny či zesplatněné jistiny.

Smluvní strany se dohodly na povinnosti dlužníka uhradit věřiteli jednorázovou smluvní pokutu ve výši 15 % z jistiny, která se stává splatnou, jakmile prodlení dlužníka se splácením jistiny či zesplatněné jistiny přesáhne 30 dnů.“

Celkem Dlužník zaplatí za 4 roky částku 5 005 000,- Kč. Ručení bylo nemovitostí v tržní ceně převyšující 10 mil. Kč. V žádosti o úvěr Dlužník, který je současně samoživitelem 2 dětí, pravdivě deklaroval své čisté měsíční příjmy cca 45 tis. Kč čistého měsíčně. Proto v žádném případě nelze na základě dobových informací

důvodně předpokládat v době uzavření „Smlouvy o úvěru“ možnost uhrazení poslední 48. splátky ve výši 4 030 000,- Kč u poskytnutého úvěru.

Standardní úvěr č. 5

Tento úvěr ilustruje, že samotné usuzování na existenci lichevního úvěru pouze na základě sjednané netržně vysoké úrokové sazby může být z pohledu ekonoma chybné.

Věřitel (nelicencovaný nebankovní subjekt) poskytl Dlužníkovi – právnické osobě, která byla vlastněna jednou fyzickou osobou, krátkodobý úvěr v objemu 2 mil. Kč, který byl úročen 35 % ročně (v době obvyklých úrokových sazeb z obdobných úvěrů nepřevyšujících 4 %) a jehož doba splatnosti činila maximálně 6 měsíců. Úvěr byl ručen nemovitým majetkem, jehož tržní cena přesahovala částku 5 mil. Kč. Sjednané sankční úroky z prodlení byly sjednány na standardních 0,02 % denně při prodlení se splácením úroků či vrácením jistiny.

Uvedený úvěr by bylo možno považovat zcela jistě svojí podstatou za typický lichevní úvěr, ale... Dlužník potřeboval pro svůj podnikatelský projekt částku 12 mil. Kč a od banky se Dlužníkovi podařilo získat pouze dlouhodobý standardní (nízkoúročený) úvěr ve výši 10 mil. Kč. Dlužník tedy částku 2 mil. Kč (s úrokem 35 %) potřeboval získat pro uskutečnění svého podnikatelského projektu a jiné podnikatelské aktivity Dlužníka zaručovaly, že během krátkého období bude schopen částku 2 mil. Kč (včetně vysokých 35 % úroků) splatit. Dlužník tedy (sice v hrubém rozporu se smluvními podmínkami pro čerpání bankovního úvěru 10 mil. Kč, ale co se banka nedozví to bance „nevadí“) úvěr s velmi vysokým úrokem čerpal a řádně splatil a Dlužník rovněž s drobným prodlením zcela splatil i bankovní úvěr.

Z pohledu ekonoma lze jen obtížně považovat dvojici úvěrů 2 mil. Kč a 10 mil. Kč za dva samostatné vzájemně nesouvisející úvěry, protože šlo o úvěry svázané „dohromady“ podnikatelským projektem. Bankovní poskytovatel úvěrů uvedenou informaci o dodatečném čerpání úvěru za 2 mil. Kč neměl k dispozici a nelicencovanému poskytovateli úvěru to bylo lhostejné – stačila mu dostatečná velikost zajištění. Samotný netržně vysoký úrok z krátkodobě půjčených 2 mil. Kč se pak jeví vzhledem k dlouhodobosti trvání celkové částky čerpaných úvěrů ve výši 12 mil. Kč jako „nevelký“ a tržně akceptovatelný.

Kriminální aktivita (ne-lichevní úvěr) č. 6

Tento „úvěr“ opět ilustruje, že samotné usuzování na existenci standardního úvěru či lichevního úvěru pouze na základě převodu peněžních prostředků na základě uzavřené „Smlouvy o úvěru (půjčce)“ včetně sjednané netržně vysoké úrokové sazby, může být i převodem peněžních prostředků, který nemá s úvěrem (půjčkou) cokoliv společného a který je, z pohledu zkoumání nelegálních ekonomických aktivit, vysoce zajímavým peněžním převodem hodným velké pozornosti OČTŘ.

Obchodní závod X působící v ČR jako nebankovní instituce přijímající vklady od veřejnosti (a ignorující tak zákonné normy ČR pro působení finančních subjektů v ČR), poskytl na základě Smlouvy o půjčce fyzické osobě panu F. půjčku 280 000 EUR, přičemž se obě strany smluvně dohodly na „*neobvykle vysoké částce měsíčního úroku ve výši 35 % měsíčně odůvodněné...*“ a také na vrácení půjčených peněžních prostředků po uplynutí dvou měsíců od data převedení peněžních

prostředků na sjednaný účet pana F. Samotná částka obrovského úroku byla v zásadě odůvodňována – byť z pohledu ekonoma neexistující – mimořádně výnosnou a rychle návratnou podnikatelskou aktivitou, do které bude částka 280 000 EUR vložena.

Sjednaná měsíční velikost úroku z jistiny je neuvěřitelných 98 000 EUR. Smlouvou o půjčce poskytnutý úvěr je zajištěn vlastní směnkou na částku 476 000 EUR (= 280.000 EUR půjčených peněžních prostředků + 2 x 98 000 měsíčního úroku), kterou vystavil pan F. a avalovaly, tj. zavázaly se případně uhradit, další dvě fyzické osoby pan G a pan H.

Na první pohled se jedná o typický lichevní úvěr s neuvěřitelně „obrovskou“ úrokovou sazbou ve výši 420 % ročně. Z bankovních účtů obchodního závodu X je zřejmé, že peněžní částka 280 000 EUR řádně otekla a částka 476 000 EUR (ani jiná „menší“ částka nebyla do obchodního závodu X vrácena). Originál samotné směnky na 476 000 EUR ve fyzické podobě zabavily OČTŘ v obchodním závodě X cca 18 měsíců po datu, kdy měl být úvěr splacen. Další dokumenty týkající se půjčených 280 000 EUR nebyly OČTŘ nalezeny.

Tedy opticky se poskytnutí shora uvedeného úvěru jeví jako klasický lichevní úvěr, ale připomeňme si několik dále uvedených důležitých skutečností.

V námi zkoumaném případě na směnce existuje směnečné rukojemství (aval) další dvojice fyzických osob G. a H. Proto orgány činné v trestním řízení musí od obchodního závodu zjistit následující skutečnosti, resp. zodpovědět následující otázky:

- Byla obchodním závodem X zkoumána obchodní bonita (= obchodní důvěryhodnost) fyzických osob F., G. a H.? Pokud ne, je zde klasické podezření na trestný čin porušování povinností při správě cizího majetku. Ostatně nedávný pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody pro zanedbání povinné výživy pana G., trvalý pobyt na radnici v okresním městě v ČR pana H. či trvalé bydliště pana F. v zahraničí nebývají primárně signálem vysoké úvěrové bonity pánů F., G. a H. Nicméně teprve prověření majetkových poměrů OČTŘ pánů F., G. a H. pomůže zodpovědět otázku, zda bylo v době převodu peněžní částky 280 000 EUR důvodné předpokládat, že pan F. bude schopen částku ve výši 476 000 EUR splatit, a zda u směnečných avalistů pánů G. a H. důvodné předpokládat, že jejich majetkové poměry jsou postačující k úhradě závazku 476 000 EUR.
- Jak je možné, že originál vystavené směnky má ve svém majetku 18 měsíců po splatnosti směnky stále obchodní závod X, aniž existuje jakýkoliv doklad o tom, že se obchodní závod X vůbec pokusil směnku vymáhat. Například by měl existovat notářský zápis „o protestu směnky kvůli neplacení“, „návrh na vydání směnečného platebního rozkazu“ atd. Opět zde z pohledu OČTŘ vzniká kromě podezření na trestný čin porušování povinností při správě cizího majetku navíc i důvodné podezření, že obchodní závod X je ovládán fyzickou osobou F., nebo jiným subjektem, který je svými obchodními zájmy spojen s fyzickou osobou F.

Poznámky:

1. Pokud by shora uvedený čerpaný úvěr byl ručen pouze samotnou vlastní směnkou výstavce F., tato vlastní směnka by nebyla ručícím instrumentem (být tuto skutečnost banky mnohdy tvrdí příjemcům úvěru), ale je pouze nástrojem usnadňujícím právní vymáhání nezaplacené části jistiny úvěru a úrokového

a poplatkového příslušenství. **U standardního bankovního úvěru se vždy setkáváme s dalším typem ručení (typicky záruka nemovitou věcí nebo záruka bonitního subjektu) za splnění závazků fyzické osoby F.** Typické je, že fyzická osoba vyplňuje pouze tzv. blanko směnku (tj. směnku bez vyplněných údajů – směnečné sumy a data splatnosti) a k této blanko směnce se typicky uzavírá smlouva typu „Smlouva o vyplnění směnky“, kde je uvedeno, za jakých podmínek může banka úvěr zesplatnit a celkovou dlužnou částku pak doplnit do blanko směnky s datem, ke kterému byl úvěr bankou zesplatněn – typicky se tak děje po 90 dnech prodlení se splácením dlužných částek. Z pohledu OČTŘ by se jednalo o důvodné podezření, že obchodní závod X koordinuje své ekonomické aktivity s panem F. (ev., že pan F. je vlastníkem obchodní závodu X).

2. Pokud by shora uvedený čerpaný úvěr byl ručen pouze samotnou vlastní směnkou výstavce F., a navíc i zástavou nemovité věci, jednalo by se o typický lichevní úvěr, byť pro potřeby propadnutí zástavy by stačila i výrazně nižší velikost sjednané úrokové sazby.
3. Nicméně i v případě soudního vymáhání je v současné době takřka jisté, že by soudy posoudily „sjednané podmínky ve Smlouvě o úvěru, zejména pak výši sjednané měsíční úrokové sazby 35 %“ jako „uzavření Smlouvy o úvěru v rozporu s dobrými mravy“ a vymáhání i jen částky jistiny 280 000 EUR by se tak stalo de facto nemožným. Z pohledu OČTŘ proto nelze (obecně) vyloučit i (patrně úspěšnou) snahu fyzických osob F., G. a H. opatřit si peněžní prostředky, které de facto nebudou moci být ze strany obchodního závodu X vymoženy soudně.

U shora uvedeného „úvěru“ může znalec-ekonom pouze naznačit potenciální ekonomické důvody převodu částky 280 000 EUR a tím případně pomoci OČTŘ. Skutečné okolnosti vysvětlující převod 280 000 EUR na fyzickou osobu pana F. však mohou zjistit pouze OČTŘ.

Vznik, splácení a ukončení lichevního úvěru

V realitě vzniká lichevní úvěr jako výsledek reakce nepodnikajících fyzických osob, podnikajících fyzických osob-OSVČ či právnických osob potřebujících si půjčit peněžní prostředky na nabídky poskytovatelů úvěrů činěných zpravidla formou

- nejrozličnějších „inzerátů“ v periodickém tisku či pokoutně vylepovaných nabídek poskytovatelů půjček typicky v regionech s četnějším výskytem sociálně slabší populace (Dnes již není uvedený způsob získávání dlužníků používán, nicméně stále se lze setkat s tímto typem získání lichevního úvěru v mnohaletých soudních sporech o to, zda čerpaný úvěr byl či nebyl svojí podstatou lichevním úvěrem.);
- nabídek na webu – s využitím různorodých marketingově chytlavých hesel („Půjčky bez nahlížení do registru a dokládání potvrzení o příjmech“, „Stačí ti občanka – Bez exekuce“, „Okamžitá půjčka pro dlužníky – Půjčíme všem bez registru“, „Úvěr i bez ručení nemovitostí“, „Možnost refinancování půjček v exekuci“, „Půjčíme Vám na cokoliv“) a podobně;
- nabídek individuálně činěných finančními poradci zájemcům o úvěr či
- reakce na poptávku zájemce o úvěr, na kterou reaguje nějaký poskytovatel lichevních úvěrů (typicky via oslovení poskytovatele úvěrů e-mailovou či webovou poptávkou od zájemce o čerpání úvěru).

Finančním poradcem označujeme v tomto příspěvku fyzickou osobu, která doporučila (poradila, navrhla, zprostředkovala, zorganizovala apod.) čerpání úvěru od konkrétního poskytovatele úvěru příjemci úvěru. S ohledem na problematiku znaleckého zkoumání tzv. lichevních úvěrů není podstatné, zda finanční poradce funguje jako OSVČ či jako zaměstnanec nějakého subjektu poskytujícího standardní úvěry, resp. lichevní úvěry.

Zájemce o úvěr je tedy v každém případě kontaktován nějakou fyzickou osobou – finančním poradcem, který může být zaměstnancem konkrétního poskytovatele úvěru či podnikající fyzickou osobou – OSVČ, která funguje jako subjekt, který doporučuje zájemci o úvěr konkrétního poskytovatele úvěrů. V případě lichevních úvěrů se nesetkáváme s tím, že by nějaký finanční poradce nabízel zájemcům o úvěr možnost čerpat úvěr od několika různých navzájem majetkově či personálně nepropojených poskytovatelů lichevních úvěrů.

Tedy před samotným uzavřením lichevní úvěrové smlouvy probíhají předmluvní jednání mezi finančním poradcem a zájemcem o úvěr a později i předmluvní jednání mezi zájemcem o úvěr a poskytovatelem lichevního úvěru, která předcházejí uzavření „Smlouvy o poskytnutí lichevního úvěru“.

(Průběh předmluvních jednání mezi finančním poradcem a zájemcem o úvěr)

Ve znaleckém zkoumání týkajícím se lichevního úvěru je významnou složkou ekonomické posouzení činnosti finančních poradců a posouzení okolností, které předcházejí uzavření smlouvy o lichevním úvěru.

Obecně lze konstatovat, že pro ekonomické posouzení průběhu jednání mezi finančním poradcem a zájemcem o úvěr, který bude později poskytnut jako lichevní úvěr, je vždy v zásadě velmi málo podkladů – neexistují dokumenty (vč. e-mailové komunikace, nahrávek telefonické komunikace), dokládajících průběh předmluvních jednání mezi potenciálním zájemcem o úvěr a mezi finančním poradcem. Vůbec například nemusí existovat žádost o čerpání úvěru a dokumentace, kterou zájemce o úvěr informuje potenciálního věřitele o účelu úvěru, svých majetkových poměrech a deklaruje schopnost splácet úvěr. Již samotná absence podkladů (na rozdíl od standardních bankovních úvěrů, kde je předmluvní dokumentace – žádost o úvěr, vyhodnocení úvěrové bonity atd.) je výrazným signálem možné nestandardnosti při sjednávání úvěru a tím i upozorněním na možnou existenci lichevního úvěru.

Komerčním zájmem finančního poradce je zajistit (tj. zprostředkovat) poskytnutí úvěrů v co největším objemu a ideálně co největšímu počtu klientů kvůli získání provize, která při poskytování standardních bankovních úvěrů činí cca 1,0 až 1,5 % z jistiny poskytnutého úvěru, ev. tatáž procenta i ze splátek příjemce úvěru. Tímto se finanční poradce logicky dostává do konfliktu zájmů mezi svým zájmem získat maximální provizi ze zprostředkovaného úvěru a zájmy klienta (čerpat úvěr za co nejlepších podmínek, vč. co nejmenší úrokové sazby). Pochopitelným obchodním, a především trestněprávním zájmem finančního poradce je vůbec nedokladovat průběh jednání mezi ním a potenciálním zájemcem o čerpání úvěru, které nakonec pro potenciálního zájemce o čerpání úvěr vyústí v přijetí ekonomicky nesmyslného lichevního úvěru.

O výrazné zainteresovanosti finančních poradců na co největším objemu zprostředkovaných úvěrů do určité míry vypovídá i to, že významná banka působící

v ČR si interně vyhodnotila, že dlužníci bankou poskytnutých úvěrů, které byly sjednány za pomoci externích (tj. bankou nezaměstnávaných) finančních poradců mají sedmkrát větší pravděpodobnost, že poskytnutý úvěr nebude řádně splacen v porovnání se situací, když byl úvěr sjednán (zprostředkován) jen za pomoci interních zaměstnanců banky.

Příjemce lichevního úvěru má typicky jen velmi omezenou (častěji však žádnou) sadu dokumentů (vč. e-mailů, resp. nahrávek telefonické komunikace) dokládajících průběh předsmělných jednání mezi ním a finančním zprostředkovatelem.

Samotné výsledky příjemce lichevního úvěru (tj. klienta finančního poradce) a finančního poradce před OČTŘ zpravidla nepřinesou nic zásadního k možnému ekonomickému posouzení obsahu předsmělných ujednání mezi finančním poradcem a příjemcem lichevního úvěru.

Finanční poradci (kromě případného odmítnutí výpovědi) uvádějí ve svých výpovědích před OČTŘ prakticky pouze ekonomicky bezobsažné odpovědi typu, kdy finanční poradce „...si na žádná jednání s klientem už nepamatuje...“, „...vylučuje jednání s klientem ve věci nabízení lichevního úvěru...“, „Při setkání s klientem mnou bylo nabídnuto (ev. i sjednáno) pouze stavební (penzijní) spoření...“ „Při setkání s klientem byla předběžně projednávána možnost čerpání hypotečního úvěru od vybraných bank...“ apod.

Naproti tomu příjemci lichevního úvěru ve výpovědích uvádějí, že jim byl doporučen pouze jeden konkrétní poskytovatel úvěrů a že v této věci věřili úsudku či doporučení finančního poradce.

Někdy může být k dispozici dokumentace prokazující neúspěšnou snahu příjemce lichevního úvěru získat úvěr od klasických bank či jiných regulovaných bankovních subjektů, což z pohledu ekonoma nasvědčuje tomu, že příjemce úvěru se snažil získat standardní úvěry od regulovaných bankovních či nebankovních subjektů, a že později poskytnutý lichevní úvěr mohl být výsledkem nějakého typu finanční tísně.

Naproti tomu neexistence dokumentace či dokladů o proběhlých jednáních s řadou poskytovatelů standardních úvěrů (spolu s tvrzením, že příjemce lichevního úvěru jednal pouze s jedním finančním poradcem doporučeným poskytovatelem úvěru) je z pohledu ekonoma určitým signálem nasvědčujícím přítomnosti finanční neodbornosti či neznalosti příjemce lichevního úvěru. Případná zákonem zmiňovaná „rozumová slabost“ příjemce lichevního úvěru není z pohledu ekonoma rozeznatelná od neodbornosti či neznalosti.

(Průběh předsmělných jednání mezi zájemcem o úvěr a poskytovatelem lichevního úvěru)

Poněkud lepší bývá situace s dostupností ekonomicky významné dokumentace k předsmělním ujednáním proběhlým mezi příjemcem lichevního úvěru a poskytovatelem lichevního úvěru, které dává OČTŘ, soudu či přímo znalci sám poskytovatel lichevních úvěrů. Samotný příjemce lichevního úvěru opět typicky disponuje velmi omezeným množstvím dokumentů, které prokazují charakter informací, které žadatel o lichevní úvěr poskytl pro potřeby hodnocení své úvěrové bonity společnosti poskytující lichevní úvěr v období před uzavřením Smlouvy o (lichevním) úvěru.

Doba mezi poskytnutím podkladů od potenciálního zájemce a uzavřením standardní smlouvy o úvěr trvá typicky několik týdnů až měsíců – závisí na „rychlosti“ dodávání podkladů ze strany žadatele o úvěr a na „rychlosti“ schvalovacích procesů v bance, vč. nutnosti případně doplnit další podklady od žadatele o úvěr. V případě poskytnutí standardních úvěrů je ze strany poskytovatele úvěru (banky) požadováno předložit od strany zájemce o úvěr řadu dokumentů – v případě nepodnikajících fyzických osob např. potvrzení o příjmech ze zaměstnání, v případě podnikajících fyzických osob (OSVČ) a právnických osob daňová přiznání za minulé roky a doklady o bezdlužnosti u finančního úřadu, zdravotní pojišťovny a ČSSZ, ev. vypracování finančního plánu na období 3-4 let apod.

Pak probíhá úvěrová analýza (analýza) a (pokud je to relevantní) analýza bonity ručení (zástavy). I u velmi rychlých renomovaných poskytovatelů nebankovních úvěrů při kompletním dodání všech podkladů žadatelem o úvěr jde o záležitost trvající cca 3-4 dny, typicky jde však např. u bank o nižší jednotky týdnů, které uplynou mezi podáním „Žádosti o úvěr“ a uzavřením „Smlouvy o (poskytnutí) úvěru“.

Kritickou fází při posuzování žádosti o jakýkoliv úvěr je právě analýza úvěrové bonity potenciálního zájemce o úvěr, kde kromě bonity použité zástavy, se hodnotí schopnost budoucího dlužníka splácet ze svých příjmů závazky z čerpaného úvěru. Ke zjištění schopnosti splácet ze svých příjmů své závazky se zjišťuje mj. celková úroveň čistých měsíčních příjmů všech příjemců lichevního úvěru (= příjmů ze zaměstnání, sociálních dávek, z podnikání atd. *minus* velikost měsíčně hrazených závazků – jak „životních nákladů dlužníka a vyživovaných osob“, tak i závazků hrazených dalším subjektům). Zohledňuje se i velikost poskytnutých ručení žadatele o úvěr za závazky třetích osob.

Pokud dlužník informace o svých příjmech a výdajích uvedl v „Žádosti o úvěr“, pravdivě, může již z uvedených informací vyplynout to, že zájemci o úvěr – budoucímu dlužníkovi nemůže být poskytnut úvěr ve výši, o jaký zájemce o úvěr žádal, neboť logickým důsledkem poskytnutí úvěru totiž bude, že dojde k nesplácení úvěru a poskytovateli úvěru propadne zástava – typicky zastavený nemovitý majetek dlužníka.

Z pohledu ekonoma lze na základě těchto informací konstatovat, že již v okamžiku uzavření smlouvy a čerpání peněžních prostředků z této smlouvy bylo zřejmé, že úvěr nebude moci být dlužníkem splacen, tj. že dojde k tzv. realizaci zástavy poskytovatelem úvěru. Jinak formulováno: z pohledu ekonoma je prokazatelné, že již v okamžiku poskytnutí úvěru bylo velmi důvodné předpokládat, že věřiteli propadne předmět zástavy, tj. ekonomickým smyslem při poskytování úvěru nebylo „úvěrové podnikání věřitele, profitujícího převážně z úrokových výnosů a poplatků“, ale získání zastaveného majetku dlužníka.

Z pohledu znaleckého bývá u lichevních smluv velmi důležité datování dokumentů typu – „Žádost o úvěr“, „Vyhodnocení bonity klienta“, „Smlouva o poskytnutí úvěru“, „Smlouva o zřízení zástavního práva“ apod. **Datace uvedených dokumentů ve stejný den** (a často i v průběhu několika desítek minut – pokud jsou uvedené dokumenty notářsky ověřovány již v okamžiku podpisu uvedených dokumentů) **jsou typickým signálem nestandardnosti úvěrového procesu, který při standardním úvěrovém procesu trvá vždy déle** (i při úplném dodání všech podkladů ze strany žadatele o úvěr) více nežli 1-2 dny. Varující jsou rovněž chybějící

dokumenty u poskytovatele lichevního úvěru, které jsou běžně dokládány při žádostech o úvěr pro podnikající fyzické osoby – např. chybějící informace o výpisu z Centrální evidence exekucí, „Daňová přiznání (žadatele o úvěr)“, „Potvrzení o bezdlužnosti (u FÚ, ČSSZ a ev. zdravotní pojišťovny)“, apod., resp. u fyzických osob alespoň potvrzení o příjmech od zaměstnavatele, a výpis z Centrální evidence exekucí, či doklady prokazující bydliště (např. výpis z bankovního účtu, či doklady o platbě inkasa).

Z výpovědí příjemců lichevních úvěrů často vyplývá, že byli finančními poradci (případně zaměstnanci společnosti poskytující lichevní úvěr, či neznámými osobami – přítomnými při poskytování předsmělných písemných informací od žadatele o úvěr poskytovateli úvěru) přesvědčováni k uvádění nepravdivých informací pod pohrůžkou odmítnutí poskytnutí lichevního úvěru. Typicky se jedná v případě fyzických osob o to, aby zájemce o úvěr v „Žádosti o úvěr“ uvedl „nepravdivě vysokou deklarovanou výši svých měsíčních příjmů“, či uvedl „nepravdivě malou velikost existujících závazků zájemce o čerpání úvěru vůči třetím stranám“ (např. zamlčel placené výživné). – Zjevným cílem poskytovatele úvěru je vmanipulovat budoucího příjemce lichevního úvěru do pozice osoby, která se dopustila trestného činu vědomým uvedením nepravdivých informací ve své „Žádosti o úvěr“, aby se příjemce lichevního úvěru odradil od snahy „vyvázat“ se ze závazků z lichevní smlouvy pomocí soudních sporů či s využitím podání trestního oznámení (kvůli přečinu lichvy) na poskytovatele lichevních úvěrů atd.

Shora uvedené vědomé uvádění nepravdivých informací za účelem získání úvěru je sice pohledem zákonných norem trestněprávně relevantním jednáním, nicméně pohledem ekonomickým může jít rovněž o určitý signál existence finanční tísně, která nutí za účelem získání úvěru uvádět nepravdivé informace. Typicky však neexistuje dokumentace (včetně telefonických nahrávek schůzek apod.), která by prokazovala „nátlak dalších osob“ na uvádění nepravdivých (zkreslených) informací o svých příjmech a výdajích od budoucího dlužníka poskytovateli lichevního úvěru.

(Průběh splácení lichevního úvěru a ukončení lichevního úvěru)

Klasickým průběhem lichevního úvěru je situace, kdy dlužník se dostává (zpravidla již po 3-6 měsících) do prodlení se splácením úvěru, nejprve prodlením s jednotlivými splátkami ev. hrazením splátek v nižší nežli smluvně sjednané výši. Uvedená prodlení či dlužníkem jednostranné snížení výše splátek bývají doprovázeny nějakým typem sjednaných sankcí ve „Smlouvě o úvěru“, které tak zvyšují velikost dosud neuhrazené částky jistiny. Byť ze strany dlužníka došlo zjevně k porušení sjednaných smluvních podmínek ve smlouvě o poskytnutí (lichevního) úvěru, bývá typické, že věřitelé jsou ochotni tolerovat i dlouhodobější nedodržování lichevních smluvních podmínek, pokud z poskytnutého úvěru přitékají od dlužníka každoměsíčně nějaké „větší“ peněžní prostředky (byť je již zřejmé, že kvůli porušení smluvně sjednaných podmínek dlužník nebude v žádném případě schopen splatit částku jistiny úvěru, včetně naběhlých sankčních poplatků), až často do situace, kdy dlužník přestane splátky úplně hradit.

Další etapou spojenou s poskytováním lichevních úvěrů je odprodej pohledávky z nespláceného či neřádně spláceného lichevního úvěru obchodním závodem poskytujícím („Poskytovatelem úvěru“) lichevní úvěr jinému obchodnímu závodu („Odkupovateli úvěru“) na základě smluv typu „Smlouva o odkupu pohledávky“,

„Smlouva o odstoupení pohledávky“ apod. Pro ilustraci banky odprodávají pouze své nesplácené pohledávky za fyzickými osobami, zatímco úvěry poskytované právnickým osobám si banky většinou vymáhají samy.

Ekonomickým smyslem převodu poskytnutého lichevního úvěru ze společnosti „Poskytovatel úvěru“ na společnost „Odkupující úvěru“ je znemožnění toho, aby se příjemce úvěru dovolával ústních dohod, svědků či okolností, za kterých byl sjednán poskytnutý lichevní úvěr, včetně předsmělných ujednání o poskytnutém lichevním úvěru. Právě tak je smyslem převodu poskytnutého lichevního úvěru zajištěného nemovitou věcí to, aby „Poskytovatel úvěru“ nemusel dlužníkovi zdůvodňovat proč dlouhodobě byly od dlužníka trpělivě přijímány nedostatečně velké splátky úvěru, když tyto splátky úvěru prokazatelně nepostačovaly ke splacení čerpaného lichevního úvěru, jehož nesplacený zůstatek stále dlouhodobě (typicky jde o 1-2 roky) narůstal. Tedy, aby „Poskytovatel úvěru“ nemusel vysvětlovat, proč otálel s uplatněním propadnutí zástavy až na dobu, kdy nesplacená částka úvěru (včetně naběhlého úrokového a poplatkového příslušenství) výrazně překročí tržní cenu nemovitého majetku sloužícího jako zástava za úvěr, byť smluvní podmínky umožnily, či dokonce přímo vyžadovaly, realizaci zástavy (tj. tzv. propadnutí nemovitosti) provést již před dlouhou dobou. Tj. když již dlouhodobě bylo jasné, že dlužník stejně o nemovitost přijde, ale dlužník by nemusel hradit tak velkou částku z nesplaceného lichevního úvěru, tj. dlužník by dostal zpět více peněžních prostředků z prodané nemovitosti, která jistě propadne „Poskytovateli úvěru“.

Společnost „Odkupovatele úvěru“ má (formálně) k dispozici pouze informaci o historii splátek úvěrů klienta, ev. i jen informaci o velikosti dosud neuhrazených splátek. Z pohledu příjemce úvěru-dlužníka je pracovníky či zástupci společnosti „Odkupovatele úvěru“ tvrzeno, že o dalších mimosmluvních (nepísaných) ujednáních nic neví, a že se „Odkupovatel úvěru“ musí řídit výhradně obsahem smluvního ujednání sjednaných mezi příjemcem úvěru a „Poskytovatelem úvěru“ a informacemi o dosavadním způsobu splacení (resp. nesplacení) smluvně dohodnutých splátek lichevního úvěru dlužníkem.

Často lze již z veřejně dostupných informačních zdrojů (např. obchodní rejstřík a Sbírka listin) zjistit, že fyzické osoby, vlastníci či statutární zástupci společností „Poskytovatele úvěru“ a „Odkupovatele úvěru“ jsou stejné osoby, či osoby provázané rodinnými či příbuzenskými vztahy (otec-syn, otec-matka apod.)

Ze smluv typu „Smlouvy o odkupu pohledávky“, často vyplývají informace ekonomické povahy, které prokazují tržní nestandardnost uvedeného smluvního vztahu, tj. z pohledu ekonomického jde o podezření na tzv. lichevní spolčení fyzických či právnických osob projevující se existencí netržních vztahů mezi „Poskytovatelem úvěru“ a „Odkupovatelem úvěru“. Může jít například o příliš nízkou cenu prodeje (kdy pohledávka z poskytnutého lichevního úvěru dosáhla díky uplatněným sankcím hodnoty např. 600 tis. Kč a je zajištěná například nemovitým majetkem i v nižší hodnotě např. 500 tis. Kč, je prodávána za 100 tis. Kč). Může jít o situaci, kde je prodána pohledávka s tím, že zapláceno bude až po uplynutí dlouhé doby např. 5 let. apod. Sjednaná peněžní odměna z prodeje může rovněž záviset na velikosti vymožené částky v budoucnu od příjemce lichevního úvěru apod. Shora uvedené může s přihlédnutím k dalším dříve popsáním okolnostem v tomto článku z pohledu ekonomického signalizovat nejen existenci lichevního spolčení, ale spolu s dalšími

skutečnostmi i to, že (managementu, zaměstnancům apod.) obchodního závodu „Poskytovatele úvěru“ bylo již v okamžiku poskytnutí úvěru zřejmé, že poskytovaný úvěr je svojí povahou lichevní úvěr, tj. úvěr, u kterého se již v okamžiku poskytnutí lichevního úvěru nepředpokládá jeho splacení a je předpokládáno propadnutí nemovitého majetku, který slouží jako zástava za poskytnutý lichevní úvěr.

Závěr

V příspěvku byly především pro potřeby OČTŘ zkoumajících peněžní toky odůvodněné jako „poskytnutí peněžní půjčky (zápůjčky, úvěru)“ popsány z pohledu ekonoma základní atributy úvěrů, které jsou svojí povahou vysoce podezřelé z toho, že by mohly být považovány za lichevní úvěry. Ekonomické posouzení okolností vzniku, smluvních ujednání a průběhu splacení pak může OČTŘ, s přihlédnutím k dalším mimoekonomickým aspektům při poskytování úvěrů, napomoci rozhodnutí, zda došlo či nedošlo k poskytnutí tzv. lichevních úvěrů. Právě tak je v příspěvku upozorněno na skutečnosti, že samotné poskytnutí peněžních prostředků na základě smluvní dokumentace, která je svojí povahou poskytnutím „lichevního úvěru“ vůbec být lichevním úvěrem nemusí a jde naopak o výrazný signál koordinace typicky nelegálních ekonomických aktivit mezi poskytovatelem úvěru a příjemcem úvěru.

Ekonomické atributy poskytnutého úvěru, který může být považován za lichevní úvěr, jsou zejména:

- Hrubý nepoměr mezi velikostí poskytnuté částky úvěru a potenciální tržní cenou použité zástavy nemovitým majetkem.
- Poskytnutá částka úvěru (včetně zohlednění úrokového a poplatkového příslušenství) neodpovídá deklarovaným čistým příjmům žadatele o úvěr v předsmuvní dokumentaci k úvěru.
- Samotná neexistence či tvrzená ztráta dokumentace obsahující předsmuvní informace o tehdy ještě potenciálním žadateli o úvěr nepřímo potvrzuje možnost existence lichevního úvěru.
- Datování předsmuvních informací je stejné jako den uzavření smluvní dokumentace k úvěru. Jinak formulováno: smlouvy byly připraveny předem a vyhodnocení předsmuvní dokumentace bylo předem předpokládáno jako vhodné pro poskytnutí úvěru. Což je v rozporu s praxí standardních institucí, kde tento proces trvá v nejkratším případě pro „větší částky“ cca jednotky dní.
- Není vyžadováno vedení úvěrového účtu na straně „Poskytovatele úvěru“ a úroky a ev. sankční poplatky se neodvozují od zůstatku nesplaceného úvěru vedeného na úvěrovém účtu, ale od jistiny poskytnutého úvěru.
- Odprodej pohledávek z nesplaceného úvěru „spřáteleným obchodním závodům (např. personálně či majetkově propojeným)“ či „spřáteleným fyzickým osobám“, typicky za netržně nízké ceny.

Z pohledu dokazování trestné činnosti v oblasti lichevních úvěrů není obvykle příliš vhodné se ze strany OČTŘ dotazovat znalce-ekonoma na to, zda cílem zkoumaného úvěru je propadnutí zastavené nemovitosti. Znalec se zde dostává do potenciálních problémů – je nutno současně zjistit tržní cenu zastavené nemovitosti a současně prokázat ekonomické důvody toho, proč úvěr nemohl být splacen.

Navíc je nutno vysvětlit, jak byla zjištěna tržní cena zastavené nemovité věci a je nutno zajistit, že ke „zjištění správné tržní ceny nemovitostí“ má autor/autoři znaleckého posudku – resp. znalecká kancelář příslušná znalecká oprávnění. Praktičtější proto je ptát se znalce-ekonomy pouze na to, zda bylo již v okamžiku sjednání zkoumaného úvěru možno předpokládat propadnutí zástavy, nebo zda bylo možno (vzhledem k dalším okolnostem) předpokládat řádné splácení zkoumaného úvěru.

Právě tak z pohledu ekonomy není příliš vhodné prokazovat existenci lichevního úvěru pouhým porovnáním velikosti poskytnuté částky úvěru s velikostí tržní ceny nemovitosti (byť s využitím znaleckého posudku z oblasti oceňování nemovitostí), která sloužila jako zástava za zkoumaný úvěr. Samotný čerpaný úvěr může být totiž splácen i z jiných zdrojů – např. z prodeje jiné za zkoumaný úvěr nezastavené nemovitosti dlužníka, či může být „vysokou úrokovou sazbou“ úročený úvěr pouze „malou částí z celkové velikosti úvěru, která je čerpána pro podnikatelské aktivity obchodního závodu“ apod.

Literatura

LE GOFF, Jacques. *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-657-2.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (Nový občanský zákoník).

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 21/1992 Sb., zákon o bankách.

Zákon č. 87/1995 Sb., zákon o spořitelních a úvěrních družstvech.

Neveřejné smluvní dokumenty odůvodňující poskytování úvěrů nelicencovanými subjekty v ČR.

Články

DOČKAL, Tomáš. Zásada přiměřenosti a její odraz v neúměrném zkrácení a lichvě. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2014, 22(9), 310-317. ISSN 1210-6410.

Internetové zdroje

Česká národní banka – Pozice České národní banky ke konzultačnímu materiálu Evropské komise ke Studii k omezení úrokových sazeb. Česká národní banka [online]. 2016 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/>

Doc. Ing. Jaroslav Brada, Dr. (*1964)

Graduated in Economic and Mathematical Calculations (1987) and received a doctoral degree (Dr.) in postgraduate studies in Econometrics and Operations Research at the University of Economics, Prague (1987). In 1991, he obtained a Diploma in Econometrics from the London School of Economics and Political Science. In 2000, he became an Assistant Professor (Doc.) in Finance at the University of Economics, Prague. Since 1991, the author has been working at the Department of Monetary Theory and Policy, Faculty of Finance, University of Economics, Prague. Since 1999, he has been working in the field of forensic analysis of financial-crime activities for expert institutes. He was appointed as an expert witness by the Minister of Justice Czech Republic in 2013 (in the field of economics, sector of prices and

estimates, specialisation in valuation of property rights and claims, valuation of investment instruments, assessment of creditworthiness of economic entities, and in the sector of money management and insurance, specialisation in banking, stock exchange and mutual investment, analysis of financial risks). The author has published more than 40 professional articles and 2 monographs.